

Heidi Kurvinen

Näkökohtia naishistoriaan ja historian käyttöön toisen aallon feminismissä

Näkökulma-artikkeli käsittelee historian käyttöä kotimaisen feminismin historiassa 1970- ja 1980-luvulla. Tarkastelu kiinnittyy sekä ruohonjuuritason aktivismiin että akateemisen naishistoriantutkimuksen syntyyn.

Pienten ruohonjuuritason feministiryhmien yhteenliittymä Feministit-Feministerna levitti 1970-luvun jälkipuoliskolla lentolehtistä, jonka tarkoituksena oli innostaa naisia tutustumaan aatteeseen perustamalla omia pienryhmiä. Feminismistä ja ryhmien toimintamuodoista kertovan informaation ohella lehtinen sisälsi kuvia, jotka esittivät naisten yhteistoimintaa sekä nykyhetkessä että menneisyydessä. (Ks. kuva 1.) Kuvien käytöllä esite rakensi jatkumoa naisten toimijuudelle ja perusteli siten 1970-luvun liikedinnän merkitystä: miesten maailma oli piilottanut naisten aktiivisuuden, mutta nyt oli aika herätä ja vaatia muutosta.

Feministien tapa hyödyntää menneisyyden kuvastoa ei ollut tavatonta, sillä historian käyttö muuttui niin sanotuissa uusissa yhteiskunnallisissa liikkeissä aiempaa tietoisemmaksi juuri 1960- ja 1970-luvulla.¹ Feministisen liikkeen kohdalla kyse oli mitä suurimmassa määrin niin sanotusta affektiivisesta taloudesta (*affective economy*). Tunnekylläisellä viestinnällä heräteltiin suuren yleisön kiinnostusta, mutta naisten eletyt tunteet myös loivat keskinäistä solidaarisuutta. Naisten yhteiskunnassa kokeman syrjinnän herättämät pettymyksen, yksinäisyyden ja jopa pelon tunteet saivat liikkeen sisällä rinnalleen iloa ja yhteenkuuluvuutta. Samanaikaisesti liikkeen sisällä kiertäneet tunteet saivat vastaansa julkisen keskustelun affektiiviset reaktiot, jotka liittivät liikkeeseen kielteisiä mielikuvia. Ne tekivät feminismistä myös Suomessa kielteisesti merkityn liikkeen.²

Tunteilla on aina keskeinen rooli yhteiskunnallisten liikkeiden muotoutumisessa, mutta 1960- ja 1970-luvun julkisessa keskustelussa niitä tulkittiin usein kielteisesti.³ Affektiivinen aktivismi liitettiin etenkin naisiin, ja feministejä leimattiin tunnepitoisilla määreillä, kuten ”miesvihaja”. Ahmed onkin

Kuva 1. Pienet ruohujuuritason feministiryhmät muodostivat Helsingissä vuonna 1976 yhteenliittymän, joka sai nimekseen Feministit-Feministerna. Päiväämättömässä lentolehtisessä naisia opastettiin käytännönläheisesti pienryhmän perustamiseen sekä tarjottiin lukuvinkkejä. Lähde: Marxist-Feministerna-ryhmän arkisto, övriga tryckalster, Svenska Litteratursällskapet i Finland, 1254.

määritellyt feministi-aktivistin lähtökohtaisesti hankalaksi hahmoksi, joka pelkällä olemassaolollaan kyseenalaistaa vallitsevaa sukupuolijärjestystä ja tulee sen takia mitätöidyksi.⁴ Tästä huolimatta tunteet otettiin käyttövoimaksi Suomessakin, kun naiset alkoivat kyseenalaistaa miesten määrittelemän yhteiskunnan toimintamalleja 1970-luvulla. Tässä naiskulttuurin käsite osoitautui keskeiseksi: niin sanottu kulttuurinen feminismi korosti naisten miehistä poikkeavaa tapaa tarkastella maailmaa.⁵ Tähän keskusteluun kiinnittyi myös kysymys historian käytöstä sekä akateemisen naishistorian kehitys.

Uusi naisliike oli muotoutunut Suomessa 1970-luvun alkuvuosina ulkomailta saatujen esikuvien mukaisesti osana niin sanottua feminismiin toista aaltoa. Toiminnan keskiössä olivat aluksi pienet ruohonjuuritason ryhmittymät, kuten Marxist-Feministerna ja Rödkäringarna, sekä Naisasialiitto Unionin nuorempi jäsenistö. 1970-luvun jälkipuoliskolta lähtien aktiivisuus alkoi kuitenkin kanavoitua entistä voimakkaammin akateemiseen feminismiin, mikä johti naistutkimus-oppiaineen sekä tieteenalakohtaisten naisnäkökulmaisten suuntausten, kuten naishistorian, syntymiseen.⁶ Vielä vuonna 1979 sosiologi Elina Haavio-Mannila joutui kuitenkin harmittelemaan *Helsingin Sanomien* haastattelussa ”naistutkimuksen olemattomuutta ja käännekirjallisuuden köyhyyttä maassamme”.⁷

Näkökulma-artikkelissani analysoin tämän 1970-luvulla muotoutuneen ja 1980-luvulla uusia muotoja saaneen kotimaisen feminismin suhdetta naisliikkeen historiaan. Kysyn, mikä merkitys historian käytöllä oli feministisen ajattelun ja kollektiivisen identiteetin rakentamisessa 1970-luvun uudessa naisliikkeessä. Mitä menneisyyden tarkastelusta haettiin? Oliko suomalaisessa naishistoriakeskustelussa jotakin omaleimaista? Vastaan kysymyksiin tarkastelemalla feministien omia julkaisuja ja säilyneitä arkistoaineistoja sekä valtavirtamedian kirjoittelua naishistoriasta. Tutkimuksellinen katseeni kiinnittyy sekä ruohonjuuritason aktivismiin että akateemisen naishistoriantutkimuksen syntyyn.

Naiskulttuuri toimii tiedostamisen välineenä

Yhteiskunnallisia liikkeitä on ollut tapana jaotella eri aaltoihin, vaikka tutkijat ovat jo pitkään olleet yksimielisiä siitä, että isompien toiminta-aaltojen välikaudet ovat yhtä lailla sisältäneet aktiivista yhteiskunnallista toimintaa. Jotta aktiivisuuden moninaisuus olisi tavoitettavissa kokonaisvaltaisemmin,

feministitutkijat ovat ehdottaneet valtameriaalloista juontuvan metaforan korvaamista ajatuksella radioaalloista.⁸ Tällöin ajassa pinnalla olevat signaalit voivat vaimentua tai voimistua eriaikaisesti, mutta niiden olemassaolo ei kuitenkaan täysin katoa. Uusi aktivoitumisen aalto myös sisältää aina jotain aikaisemmista aalloista eli liikkeen historiasta. Viime kädessä uusissa aalloissa onkin kyse yhteiskunnallisesta muutoksesta, joka pakottaa myös liikettä muuttumaan.⁹ On selvää, että esimerkiksi nykyinen somevälitteinen feminismi on tiedonlevittämisen tavoiltaan erilaista kuin 1960- ja 1970-luvun feminismi. Samanaikaisesti niistä voidaan löytää tiettyjä yhteneväisyyksiä, kuten tarve saada julkisuutta valtavirtamediassa oman vastajulkisuuden ohella.¹⁰ Yksi tapa julkisen keskustelun kynnyksen ylittämiseen on ollut menneisyyteen viittaaminen.

Linda Gordonin mukaan naisten vapautusliikkeeseen kuuluneet yhdysvaltalaiset ryhmät eivät 1960- ja 1970-luvulla useinkaan tunteneet varhaisempien feministien ajatuksia syvällisesti, mutta heistä haettiin esikuvia toiminnalle. Bostonilaiseen Bread and Roses -ryhmään kuulunut Gordon mainitsee esimerkkinä Emma Goldmanin (1869–1940) kuvalla varustetut t-paidat, joilla vahvistettiin anarkofeminististä identiteettiä.¹¹ New Yorkin radikaalien feministien ensimmäinen osasto puolestaan otti nimensä *Stanton-Anthony Brigade* suffragettiliikkeen keskeiseltä toimijalta Susan B. Anthonyltä (1820–1906). Yhdysvaltalaisen naisten vapautusliikkeen näkyvä toiminta jopa käynnistyi niin sanotun vanhan naiseuden hautaamisella, ja sen ensimmäisiä mielenilmauksia oli naisten vuosikymmenisen sorron symbolina pidetyn Miss America -kilpailun protestoiminen vuonna 1968. Yhdysvaltalaisnaisten yhden päivän lakkokin (*Strike for Equality*) järjestettiin äänioikeuden 50-vuotispäivänä vuonna 1970.¹²

Esikuvien hakeminen menneisyydestä ei ollut luonteenomaista yksinomaan yhdysvaltalaisfeministeille. Esimerkiksi syyskuussa 1969 perustettu hollantilainen ryhmä ”Hullut Miinat” (*Dolle Mina*) otti nimensä poliitikko ja naisasiakirjailija Wilhelmina Druckerin (1847–1925) lempinimestä Rautainen Miina. Myös ryhmän symbolinen korsetin poltto tapahtui Druckerin patsaalla vuonna 1970. Hollantilaisryhmä edusti yhdysvaltalaisnaisten liikehdinnästä inspiroitunutta niin sanottua uutta naisliikettä, joka sai jalansijaa eri puolilla Eurooppaa 1960- ja 1970-luvun taitteessa.¹³ Sen sijaan Suomessa varhaisen naisliikkeen keulahahmot nousivat 1970-luvun alussa esiin ennen kaikkea porvarillisten naisjärjestöjen historiatietoisuudessa. Osin kyse oli luonnollisesta kehityskulusta, sillä niin järjestöt ja poliittiset merkkipaalat kuin Helmi

Tengénin (1875–1971) kaltaiset yksittäiset voimahahmotkin viettivät pyöreitä vuosipäiviä tai nukkuivat pois, antaen syytä menneisyyden julkiseen muistamiseen.¹⁴ Lisäksi suomalaiset merkkinaiset kuuluivat järjestöjen omaan historiakerrontaan. Esimerkiksi Suomalaisen Naisliiton kesäkokouksessa vuonna 1965 yksi alustuksista käsitteli liiton perustajajäsenen Lucina Hagmanin (1853–1946) vaiheita.¹⁵ 80-vuotista taivaltaan juhlinut Naisasialiitto Unioni puolestaan järjesti vuonna 1972 kaksi juhlanäyttelyä, joiden avulla se halusi ”levittää tietoa naisasian historiasta, jota yleensä ei tunneta eikä sen vuoksi juuri arvostetakaan”.¹⁶ Leimallista naisliikkeen rakentamalle menneisyyden kertomukselle (*feminist storytelling*) oli kuitenkin tiettyjen, etenkin poliittisesti aktiivisten äänten nostaminen esiin.¹⁷ Naisliikkeen esitaistelijoiden avulla rakennettiin myös kertomusta suomalaisen tasa-arvon kehityksestä.

Naisasialiitto Unionia lukuun ottamatta pitkäikäiset naisjärjestöt eivät omaksuneet kansainvälisten uusfeministien toimintamalleja. Ruohonjuuritason toimintaan keskittynyt uusi naisliike alkoikin järjestäytyä Suomessa hieman muita länsimaita myöhemmin. Se tarkoitti sitä, että kansainvälisessä kirjallisuudessa muotoillut teoretisoinnit naisliikkeestä ja sen toimintatavoista olivat suomalaisryhmien käytössä alusta lähtien. Hyvänä esimerkkinä tästä on naiskulttuurin käsite, joka omaksuttiin muista Pohjoismaista. Norjalaisen sosiologi Berit Åsin vuonna 1975 julkaiseman tieteellisen artikkelin ohella keskeisenä vaikutteiden antajana lienee ollut ruotsalaistoimittaja Louise Waldén, joka oli muotoillut ajatuksensa jo vuonna 1973. Waldénilla naiskulttuurin ytimessä olivat naisten toimijuus ja itseilmaisuus, mikä konkretisoitui erilaisissa nais-alkuisissa poliittisissa projekteissa.¹⁸ Tähän sopii myös ruohonjuuritason feministiryhmien historiakäsitys: esikuvien sijasta naisten historia oli heille osa naiskulttuuria. Sen tavoitteena oli tehdä naisten kokemusmaailma näkyväksi sekä toimia voimaantumisen välineenä.

Oma historia oli sisäänkirjoitettuna esimerkiksi Marxist-Feministerna-ryhmän perustajajäseniin kuuluneiden Birgitta Bouchtin ja Carita Nyströmin vuonna 1975 julkaisemassa teoksessa *Denna värld är vår. Handbok i systerskap*. Uuden naisliikkeen käsikirjaksi tarkoitettun kirjan esipuheessa Boucht ja Nyström kirjoittivat haluavansa ”antaa naisille valmiuksia kokemansa sorron näkemiseen ja analysoimiseen sekä oman historiansa takaisin valtaamiseen. Siten he voivat saavuttaa feministisen tietoisuuden ja käsityksen omasta identiteetistään”.¹⁹ Ajatus noudatteli kansainvälisen naisten vapautusliikkeen ajattelutapoja, sillä oman elämän autobiografinen hahmottaminen toimi eri maiden feministiryhmissä avaimena itsetuntemuk-

sen kasvulle ja yksilön elämäntarinoiden pohjalta rakennetulle teorialle sukupuolten välisestä alistussuhteesta.²⁰

Omaan henkilöhistoriaan tutustumisen ajateltiin auttavan tiedostamisen kehittymisessä, mutta naisten historialla oli laajemminkin poliittista merkitystä taistelussa miesten ylivaltaa vastaan. Niinpä naishistoriaa opiskeltiin esimerkiksi Karmela Bélinkin johtamassa Naisasialiitto Unionin työryhmässä vuonna 1974.²¹ Seuraavana vuonna naishistoria kuului Marxist-Feministerna-ryhmän järjestämän kurssin ohjelmaan Helsingin ruotsinkielisessä työväenopistossa.²² Historiasta haettiin paitsi voimaantumista myös uusia näkökulmia naiskysymykseen.²³ Opintopiirien ohella menneisyyden käyttö konkretisoitui feministien omissa julkaisuissa. Etenkin menneisyyden työläisnaiset esiintyivät kuvituksena feministien lehdissä sekä muussa tiedotusmateriaalissa, kuten artikkelin aloittanut esimerkki osoitti. Aina menneisyyden käyttö ei ollut kuitenkaan poliittisesti motivoitua vaan jatkumoa koetun todellisuuden ja menneisyyden välillä käytettiin tehokeinona. Esimerkiksi *Akkaväki*-lehden kansikuvassa nähtiin 1800-luvulle sijoitettuna lastenvaunuja työntävä porvarisnainen ja silinteripäinen vanhempi mies, jotka käyvät seuraavan keskustelun vuonna 1979:

Mies: Mitenkäs pikku nainen [esitetty feministisymbolilla] tänään jaksaa?

Nainen: Kiitos kysymästä – voimistuu ja tulee vihasemmaksi päivä päivältä.²⁴

Naisten voimaantumista korostavat kuvassa olevat lukuisat feministisymbolit, joiden avulla on muodostettu niin taivaalla paistava aurinko kuin nurmella kasvavat kukatkin (Kuva 2.).

Etenkin alkuvuosina menneisyys tuntui sellaisenaan palvelevan feministien tavoittelemaa jaettua naiseuden kokemusta, sillä menneisyyden naisia saatettiin käyttää kuvituksena ilman selittävää yhteyttä käynnissä olleisiin keskusteluihin.²⁵ Vähitellen kiinnostus kanavoitui entistä voimakkaammin esihistoriaan, josta etsittiin matriarkaalisia yhteiskuntia sekä aiemmin tunnistamattomia tapoja käsitteellistä maailmaa.²⁶ Esimerkkinä voidaan käyttää Alussa oli nainen -näyttelyä vuodelta 1983. Sen taustalla oli kahdeksanhenkinen vapaamuotoinen työryhmä, joka oli lähtenyt rakentamaan uudenlaista historiakäsitystä ottamalla alkupisteeksi myyttisen Äiti Maan. Eri ammatillisia taustoja edustaneiden naisten joukossa oli myös yksi historiantutkija, mutta menneisyyden tutkimisen lähtökohtien kuvattiin olleen henkilökohtaisia: ”Ne liittyivät oman identiteetin etsintään, naisen epävar-

Kuva 2: Akkaväki oli ensimmäinen uuden naisliikkeen lehti 1970-luvun Suomessa. Naisasioliitto Unioni aloitti sen julkaisemisen vuonna 1975. Lähde: Akkaväki 2/1979.

muuteen ja itsetunnon puutteeseen miesten hallitsemissa maailmassa.”²⁷ Samanaikaisesti feministiryhmän julkilausuttu tavoite oli kyseenalaistaa miesten määrittelemä historiankirjoitus,²⁸ mitä myös kehityksessä oleva akateeminen naishistoriantutkimus tavoitteli 1980-luvulla.

Ammattimaistumisen painottaminen erottaa akateemisen naishistorian aktivismihistoriasta

Naisten historia on olemassa. Vuosisatojen aikana se on tehty näkymättömäksi, koska miehet eivät ole halunneet kirjoittaa muuta naisten historiasta kuin minkä he ovat katsoneet arvokkaaksi.²⁹

Näillä Berit Åsin sanoilla alkoi Carita Nyströmin naiskulttuuria käsittelevä kirjoitus, joka julkaistiin ensimmäisen kerran *Vasabladetissa* vuonna 1975 sekä kaksi vuotta myöhemmin Feministit – Feministerna -yhteenliittymän ensimmäisessä julkaisussa *Nu går vi – Nyt mentiin*. Norjalaistutkijan ajatukset tunnettiin hyvin myös akateemisissa piireissä, mikä kuvastaa ruohonjuuritason feminismiä ja akateemisen aktivismin kiinteää suhdetta. Karmela Bélinki määritteli väitöstilaisuudessaan oppialaansa eli naishistoriaa hyvin samankaltaisin sanakääntein kuin Ås: ”Tähänastinen historiankirjoitus on ollut miesten historiaa – naisten historia on yhä kirjoittamatta. [...] Naishistoriaan tarvitaan kuitenkin uusi teoria, se ei saa olla vain sosiologiaa vaan siihen on saatava mukaan myös humanistista syvätutkimusta”.³⁰

Vaikutteet eivät kulkeneet yksinomaan tieteestä käytännön toimintaan, vaan keskustelua käytiin osin rinnakkain, mistä naishistoria on oivallinen esimerkki. Vuonna 1977 *Suomen Kuvalehti* julkaisi ensimmäisen laajan artikkelin aiheesta haastatteleamalla naishistoriasta pro gradu -työn tehnyttä Kirsti Boedekeria. Artikkelissa naisten historiankirjoitus näyttäytyi voimaantumisenä, sillä Boedeker korosti historian tuntemuksen antavan naisille ”voimia kehittää itseään”. Se poistaisi naisten alitajunnasta ”väärät ennakkoluulot ja toisi tasa-arvon”, jolloin ”yhteiskunta saisi käyttöönsä kaiken sen kapasiteetin, kaiken sen voiman, tiedon, taidon ja sitkeyden joka on jokaisessa ihmisessä – myös naisessa”.³¹ Itsensä tasa-arvonaiseksi määritellyt Boedeker ei ollut ajatuksineen yksin, sillä vastaavanlaisia näkemyksiä oli esittänyt ruotsalaistutkija Gunhild Kyle, joka valittiin Pohjoismaiden ensimmäiseksi

naishistorian professoriksi vuonna 1984. Vuonna 1983 hän perusteli naishistorian merkitystä *Uuden Suomen* haastattelussa seuraavasti:

Muutos on tarpeellinen ja väistämätön. Tutkimalla naisten merkitystä saadaan naisille omanarvontuntoa, eikä heidän merkitystään ole niin helppo väheksyä kuin aikaisemmin. Se muuttaa yhteiskuntaa.³²

Kylen ja Boedekerin käyttämässä retoriikassa on selkeitä yhtymäkohtia feministiaktivistien käsityksiin naishistoriasta. Naisliikkeen suhde tiedekenttään olikin keskeinen 1980-luvun naistutkijoita kiinnostanut kysymys. Esimerkiksi Päivi Setälä tunnisti Kylen ja Boedekerin tavoin naishistorialla olevan merkitystä naisten yhteiskunnalliselle vapautumiselle, mutta korosti tutkimusalan ammattimaistumisen merkitystä.³³ Sosiologi Aino Saarille naisliikkeen mahdollistama uudenlainen kokemus naiseudesta puolestaan toimi ainakin jossain määrin alustana myös tieteelliselle naistutkimukselle. Siten tieteen kriittisyys ja emansipatorinen vapautuminen olivat kytkettävissä toisiinsa ja naisliikkeen rooli ”naisten yliopistona” oli tunnustettavissa. 1970- ja 1980-luvun taitteessa kotimaisella tiedekentällä elettiin niin kutsuttua siirtymävaihetta, jonka yhtenä tavoitteena oli Gerda Lernerin määritelmän mukaisesti kasvattaa naisten itsekunnioitusta ja ihmisarvoa, kuten Saarinen Lernerin mallia kuvaili. Tutkijoiden tapa korostaa naisten elämänpiirin erityisyyttä vertautui naiskulttuurin käsitteeseen, joka haastoi avoimesti miestapaisten valtavirtakulttuurin lähtökohtia.³⁴

Kansainvälisesti naistutkimus ja siihen liittyen naishistoria olivat alkaneet muotoutua 1960-luvulla, mutta feministisen ajattelun vakiintuminen osaksi historian tutkimusta tapahtui hyvin eriaikaisesti. Suomessakin naiseen liittyntä historian tutkimusta tehtiin jo 1960- ja 1970-luvulla, mutta 1980-luvulle tultaessa tutkimus ei ollut vielä samalla tavoin institutionalisoitunutta kuin se oli länsinaapurissa, puhumattakaan angloamerikkalaisista yliopistoista.³⁵ Myös kytkös naisliikkeeseen oli vielä joiltain osin olemassa. Esimerkiksi Aino Saarisen Oulun yliopiston historian laitoksella 1980-luvun alussa pitämät luentosarjat syntyivät paikallisten aktivistien aloitteesta.³⁶ Neuvottelua akateemisen naishistorian ja feminismiaktiivisuuden välillä käytiinkin enenevässä määrin juuri 1980-luvun alkuvuosina. Suomen Akatemian rahoittamassa ensimmäisessä naishistoriaprojektissa työskennelleet Merja Manninen ja Hannele Kurki määrittelivät omia lähtökohtiaan seuraavasti vuonna 1984:

Naisen näkökulman ottaminen tutkimuspohjaksi on jo tavallaan naisen aseman tiedostamista, mutta se ei ole kuitenkaan lyömäase. Mitä on itse asiassa naisliike? Sitä olemme pohtineet paljon Helsingin Tutkijanaiset järjestössä, jossa toimii aktiivisesti 270 naista. Unioni, Feministerna jne ovat varsin pieni ryhmä. Tutkijanaisissa onkin herännyt ajatus, että itse asiassa naisasialiikettä on myös tässä järjestössä toimiminen. Tietenkin lähtökohtana ovat ensisijaisesti tutkijoiden ongelmat, mutta kyllä siinä on naisasia-aate takana [...].³⁷

Manninen ja Kurki esittivät näkemyksensä Helsingissä järjestetyssä yhteispohjoismaisessa naishistoriaseminaarissa, joka jouduttiin suuren kiinnostuksen vuoksi siirtämään valtionarkistosta Säätytalolle.³⁸ Naishistoria laajasti ajateltuna olikin pinnalla 1980-luvun alun julkisessa keskustelussa, vaikka akateemisen naishistorian vaatimattomuudesta toisinaan muistutettiin. Esimerkiksi Karmela Bélinkin väitöstilaisuuden uutisoinnissa kotimaisen tutkimusalan tilaa korostettiin Ruotsista haetulla vastaväittäjällä.³⁹ Päivi Setälän arvion mukaan naishistoriantutkijoita oli Suomessa kymmenkunta vuonna 1986.⁴⁰

Julkiseen feminismikeskusteluun aktiivisesti 1970-luvulla osallistunut Bélinki edusti ennen kaikkea naisliikkeen sisäistä historiakiinnostusta, mutta hänen väitöskirjansa hylkääminen toi eittämättä epätoivottua huomiota myös akateemiselle naishistorialle.⁴¹ Ehkä osin tästä johtuen akateeminen naishistoria alkoi tehdä selvää eroa aktivismitarkoituksessa kirjoitettuun historiaan sekä korostaa tutkimusalan ammattimaistumista⁴². Esimerkkinä voidaan käyttää Kaari Utrion *Eevan Tyttäriä*, jonka tiedepiireissä saama vastaanotto kiinnosti myös lehdistöä. *Suomen Kuvalehti* uutisoi artikkelinsa raflaavasti: ”Naishistoria ei ole vain seksiä ja sortoa”.⁴³ Artikkelin oli syntynyt naishistoriantutkijoiden yhteydenotosta, ja siinä tehtiin selkeää eroa akateemisen tutkimuksen ja aktivismin välille:

Sorron, alistamisen, jopa määrätietoisen [...] tuhoamisen teema tekee Utrion historiakirjasta naisille taisteluhaasteen, se kertoo pitkästä historiallisesta väärinkäytöksestä, johon ei voi reagoida kuin nousemalla sitä vastaan.⁴⁴

Siinä missä Utrion teos mukaili osin ruohonjuuritason feministien näkemystä naisista omana erillisenä luokkana, suomalaistutkijat korostivat nykypäivän ideologisten silmälasien vääristävän historiantutkimuksen metodologiaa. Samanaikaisesti akateeminen naishistoria alkoi näyttäytyä tieteellisyydes-

sään ehkä vaikeaselkoisemmalta kuin Utrion popularisoima naishistoria, joka lehdistökeskustelun perusteella eli kukoistuskauttaan sekä uusien historiikkiprojektien että historiategioiden lukemisen muodossa. *Eevan tyttäret* päätyi lopulta jopa koulujen oppimateriaaliksi.⁴⁵ Vaikka naishistorian pioneeritkin halusivat muuttaa maailmaa ja mieskeskeisen historiankirjoituksen käytäntöjä,⁴⁶ he vastustivat ajassa pinnalla ollutta suuntausta, jossa historiasta etsittiin vain seikkailuja ja jännittäviä juttuja, kuten Manninen asian ilmaisi.⁴⁷ Kyse ei ollut yksinomaan suomalaistutkijoista. Päivi Setälä piti Yhdysvalloissa uutena trendinä nousutta sukupuolikäsitysten tutkimista naishistorian imagon nostamisena ”liian poleemista feminististä tutkimusta vastaan”, kuten hän asian ilmaisi vuonna 1986.⁴⁸ Myös kotimainen tutkimus alkoi 1980-luvun lopulta alkaen siirtyä vähitellen naisten historiasta kohti sukupuolten historiaa, vaikka sukupuolihistoria nimitys vakiintuikin vasta 2000-luvulla.⁴⁹

*Kuva 3. Naisten historian merkitystä korostettiin myös naistenpäivän mielenilmausta varten tehdyssä kyltissä vuonna 1981. Kuvaaja: Hannes Victorzon. Lähde: Museo-*virasto*/Journalistinen kuva-arkisto (JOKA), Hufvudstadsbladetin kuvakokoelma, JOKAHL3G_B01.1.*

Lopuksi

Akateemista nais- ja sukupuolihistoriantutkimusta ei ole Suomessa yleensä tarkasteltu osana feminististä aktivismia, vaikka kansainvälinen tutkimus on osoittanut niin sanotun toisen aallon feminismiin vaikuttaneen naishistorian syntyyn.⁵⁰ Kotimaisella 1970-luvun uudella naisliikkeellä ja 1980-luvun alussa muotoutuneella akateemisella naishistoriantutkimuksella on kuitenkin jaettu, joskin ristiriitainen historiansa. Se on osin häivyttynyt näkyvistä, koska kotimaisessa tiedekäsityksessä yhteiskunnallinen aktivismi ja akateeminen tiedontuotanto on nähty pitkään toisistaan erillisinä toimintakenttinä. Niin sanottu taisteleva tutkimus, jossa yhtenä tavoitteena on esimerkiksi normatiivisten käsitysten purkaminen, ei ole tuntunut sopivan etenkin historian-tutkijoille.⁵¹ Vaikka naistutkimus ja myöhempi sukupuolentutkimus haastoi-ivat tutkimuksenteon käytäntöjä jo 1980-luvulla, kotimaisten tutkijoiden aktivismi-identiteetti on ollut hennompi kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa aktivismi sekä opetuksen sisältönä että toimintana on nähty tärkeänä osana akateemista keskustelua⁵². Aktivistihistorioitsijoita löytyy myös esimerkiksi Isosta-Britanniasta, jossa E. P. Thompson ei ollut vain sosiaalishistorioitsija vaan myös aktivisti. Thompson vaihtoi kommunistisen puolueen jäsenyyden 1950-luvulla rauhanaktivismiin ja oli keskeisiä hahmoja ydinaseiden vastaisessa liikkeessä (*European Nuclear Disarmament*) 1980-luvun alussa. Thompsonilla historian teoria ja käytännön aktivismi liittyivätkin erottamattomasti toisiinsa, mikä selittänee myös sikäläisen naishistorian vahvoja aktivismikytköksiä 1970-luvulla.⁵³

Jokaisella meistä on omat taustasitoumuksemme, jotka vaikuttavat vähintäänkin tutkimusaiheiden valintoihin ja lähdeaineistolle esitettyihin kysymyksiin. Harvempi nais- ja sukupuolihistoriantutkija on ajatellut itseään aktivistina, mutta tutkijoina olemme väistämättä haastaneet eri tavoin niin tieteenalan perinteitä kuin tiedonmuodostuksen muotojakin 1980-luvulta lähtien. Rachel Pain onkin määritellyt aktivismin jatkumona, joka määrittelee tutkimuksen tekoa eri aikoina eri tavoin.⁵⁴ Toisinaan kimmokkeena ovat yhteiskunnassa pinnalla olevat keskustelut ja laajemmat yhteiskunnalliset haasteet. Ei liene kenellekään yllätys, että esimerkiksi ilmastonmuutos ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan ovat saaneet yhä useamman historiantutkijankin näiden teemojen pariin. Sukupuolihistorian kentällä puolestaan kysymykset sukupuolen moninaisuudesta ja rodullistettujen näkökulmasta ovat synnyttämässä uudenlaista historiankirjoitusta, jossa aktivismi ja menneisyys-

den analyttinen tulkinta sivuavat toisiaan. Pelkästään tuomalla nykypäivän julkiseen keskusteluun ja opetussisältöihin esimerkkejä niin sukupuolen kuin muidenkin ihmisiä erottaneiden tekijöiden vaikutuksesta menneisyyden ihmisten elämäntulkuihin voimme tutkijoina lisätä yhteiskunnallisen keskustelun monimuotoisuutta. Tutkimuksen ei ole syytä olla aktivismiveitoista eli menneisyyttä ei tule nähdä välineenä nykypäivän keskustelujen oikeuttamiselle. Parhaimmillaan akateeminen aktivismi saa tutkijat kuitenkin poistumaan norsunluutornistaan ja tuomaan tutkimusperustaisia näkökohtia julkiseen keskusteluun.⁵⁵ Siten sukupuolihistorian tutkijat voivat omalla työllään konkreettisesti vahvistaa demokratian toteutumista ja ihmisten yhdenvertaista ja tasaveroista kohtelua.

Dosentti Heidi Kurvinen työskentelee tällä hetkellä kollegiumtutkijana Turun yliopiston ihmistieteiden tutkijakollegiumissa (TIAS). Hän on erikoistunut media- ja sukupuolihistoriaan sekä yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimukseen.

Viitteet

- 1 Downs & Manion 2004, 3.
- 2 Ahmed 2004; Hesford 2013, 19–21; Chamberlain 2017, 9–10; Kurvinen 2021, 237–239, 253–255.
- 3 Eyerman 2005, 43–53; Jasper 2011, 287–288; Wahl-Jorgensen 2018, 2074–2076.
- 4 Ahmed 2012, 62–63.
- 5 Wolff 2007, 1–2; Yoken 2021, 126–128.
- 6 Jallinoja 1983, 198–203, 217–218, 246; Bergman 146–156, 187–190; Taavetti 2012, 30–32.
- 7 Eeva-Kaarina Aronen, ”Naurettavuus on kohtalomme”: Uusi naisliike juurtuu kituliaasti. *Helsingin Sanomat* 9.3.1979, 10.
- 8 Hewitt 2012, 658–661; Kurvinen, kirjakäsikirjoitus.
- 9 Chamberlain 2017, 7.
- 10 Bradley 2003; Dow 2011; Mendes 2015; Kurvinen, kirjakäsikirjoitus.
- 11 Gordon 2016, 341, 344.
- 12 Dow 2003; Bradley 2003; Hesford 2013; Kurvinen, kirjakäsikirjoitus.
- 13 Geerlings 2015, 57–59, 73.
- 14 Ebba Östenson, Sjuttio år kvinnosak. *Hufvudstadsbladet* 19.19.1965, 7; Tyyne Paasi-vuori, Kansalaisvaltakirja naisille 60 v. sitten. *Suomen Sosialidemokraatti* 2.10.1966, 5; Maija Dahlgren, 50 make up. *Suomen Kuvalehti* 3/1971, 24–25.
- 15 Naisliitolla kesäkokous. *Helsingin Sanomat* 19.7.1965, 2.

- 16 Irma Ahlgren, 80-vuotias Unioni: Naisasiaa tarvitaan jatkuvasti. *Uusi Suomi* 13.2.1972, 4; För första gången får kvinnlig präst jordfästa i Finland. *Nya Pressen* 25.8.1971, 12.
- 17 Hemmings 2011.
- 18 Bergman 2003, 166–167; Yoken 2021, 127–128.
- 19 "[G]e kvinnor redskap att lära sig se och analysera sitt förtryck, att återerövra sin historia och därigenom nå fram till ett feministiskt medvetande och en uppfattning av sin egen identitet." Boucht & Nyström 1975, 9.
- 20 Reid 2020, 17.
- 21 Tasa-arvotiedote, työryhmien toiminnasta 1974, Julkilausumia ja tiedotteita (1895–1985) Db:3, Naisasialiitto Unionin arkisto, Kansallisarkisto.
- 22 *Arbetarbladet* 6.1.1975, 2.
- 23 Fria grupper kärnan i nya kvinnorörelsen. *Vasabladet* 11.4.1976, 1, 14; Sonja Viitanen, 'Den frivilligt ödmjuka kvinnan': Fredrika Runeberg aktualiseras i kvinnokampen. *Österbottningen* 30.12.1979, 1, 4.
- 24 *Akkaväki* 3/1979, kansi.
- 25 Esim. *Akkaväki*-lehden ensimmäisessä numerossa oli kuva sekä 1800-luvun lopun naisista että 1940-luvulla lakkoilleista naisista. *Akkaväki* 1/1975. Ks. myös *Nu går vi – Nyt mentiin* 8.3.1977, 4, 10, 12.
- 26 Esim. Förbjuden kunskap. *Jakobstads Tidning* 3.3.1984, 11.
- 27 Kristina Alapuro, Historian kautta kohti tulevaisuutta: Naisten kesken. *Suomen Kuvalehti* 9/1983, 36–38.
- 28 Auli Nykänen, Höpöhöpö äijät. *Apu* 12/1982, 42–44; Ullis Golowin, Kvinnan som kom bort. *Åbo Underrättelser*, veckandan 29.1.1983, 1, 8.
- 29 Carita Nyström, Naisten kulttuuri – onko sitä? *Nu går vi – Nyt mentiin* 8.3.1977, 3.
- 30 Asko Hynninen, Karmela Belinki avaa uraa Suomen naistutkimukselle. *Etelä-Suomen Sanomat* 14.8.1984, 8.
- 31 Maarit Tyrkkö, Ukottuvan maailman käyttämätön voima nainen. *Suomen Kuvalehti* 16/1977, 8–10.
- 32 Kristiina Dammert, Naishistorian ensimmäiseksi professoriksi veikattu Gunhild Kyle: Naisia ei voida enää sivuuttaa. *Uusi Suomi* 23.1.1983, 21.
- 33 Setälä 1988, 143, 152–154.
- 34 Saarinen 1986, 15–16, 18–20. Päivi Setälän mukaan Gerda Lernerin ajattelu oli Suomessa erityisen suosittua 1980-luvulla. Setälä 1986, 109.
- 35 Korppi-Tommola 1983; Setälä 1986, 109; Markkola 1991; Liljeström 2014, 62; Kurvinen & Matilainen 2021. Ks. myös Pia Ingström, Kvinnohistoria: 'förändrande kunskap'. *Hufvudstadsbladet* 21.1.1984, 4.
- 36 Saarinen 1985, 2.
- 37 Leena Fields, Naishistorian tutkimus vasta alullaan Suomessa. *Länsi-Savo* 20.1.1984, 2. Myös *Etelä-Suomen Sanomat* 21.1.1984, 2.
- 38 Naiset osaksi historiaa. *Uusi Suomi* 22.1.1984, 12.
- 39 Helena Tiirilä, Väitöskirja äänioikeustaistelijoista: Suffragetit herättivät naiset toimintaan. *Uusi Suomi* 13.8.1984, 6; Feministi väitteli feministeistä. *Apu* 34/1984, 63.
- 40 Setälä 1986, 109.

- 41 Vastaväittäjä Bélinkin väitöskirjasta: ”Hän ei pysty erottamaan olennaista epäolennaisesta”. *Uusi Suomi* 26.9.1984, 6.
- 42 Setälä 1988, 152–154.
- 43 Kristina Alapuro, Naishistoria ei ole vain seksiä ja sortoa. *Suomen Kuvalehti* 47/1984, 47–49.
- 44 Ibid.
- 45 Naishistoria oppiaineena. *Länsi-Savo* 8.12.1985, 9.
- 46 Pia Ingström, Kvinnohistoria: ’förändrande kunskap’. *Hufvudstadsbladet* 21.1.1984, 4; Kvinnofest i Vasa för jämställdhet. *Vasabladet* 9.3.1984, 12.
- 47 Kristina Alapuro, Naishistoria ei ole vain seksiä ja sortoa. *Suomen Kuvalehti* 47/1984, 47–49.
- 48 Setälä 1986, 112.
- 49 Aalto et al. 2011, 44–49; Kurvinen & Matilainen 2021, 77–78.
- 50 Offen, Pierson & Rendal 1991, xx–xxi; Davis 2007, 107; Ehmsen 2017, 40–44; Kurvinen & Matilainen 2021, 90–91. Kotimaista naishistorian opetusta ja tutkimusta sivutaan Kirsti Lempiäisen ja Liisa Rantalaihon teoksessa, jossa he avaavat myös naisliikkeen ja akateemisen naistutkimuksen kytköksiä. Lempiäinen & Rantalaiho 2023, 27–53, 69, 90–91, 100–101.
- 51 Suoranta & Ryytänen 2014, 16–17.
- 52 Downs & Manion 2004, 4.
- 53 Bess 1993; Sayer 2003, 6–7.
- 54 Pain 2003, 652–653.
- 55 Rhodes, Wright & Pullen 2018, 141–145.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Boucht, Birgitta, ja Carita Nyström. *Denna värld är vår: Handbok i systerskap*. Helsinki: Boklaget, 1975.

Kirjallisuus

- Aalto, Ilana, Marjo Kaartinen, Annikka Konola, Anu Lahtinen, Maarit Leskelä-Kärki ja Tuohela, Kirsi. ”Ajatuksia historiasta sukupuolentutkimuksen kentällä.” *Naistutkimus* no. 1 (2011): 44–49.
- Ahmed, Sara. *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. Durham NC: Duke University Press, 2012.
- Ahmed, Sara. ”Affective Economies.” *Social Text* 22, no. 2 (2004): 117–139.

- Bergman, Solveig. *The Politics of Feminism: Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Åbo: Åbo Akademi University Press, 2002.
- Bess, Michael D. "E. P. Thompson: The Historian as Activist." *The American Historical Review* 98, no. 1 (1993): 18–38.
- Chamberlain, Prudence. *The Feminist Fourth Wave: Affective Temporality*. Cham: Palgrave Macmillan, 2017.
- Davis, Belinda. "The Personal is Political: Gender, Politics, and Political Activism in Modern German History." Teoksessa *Gendering Modern German History: Rewriting Historiography*, toimittaneet Karen Hagemann ja Jean H. Quataert, 107–127. New York & Oxford: Berghahn Books, 2007.
- Dow, Bonnie J. "Feminism, Miss America, and Media Mythology." *Rhetoric & Public Affairs* 6, no. 1 (2003): 127–149.
- Downs, Jim, ja Jennifer Manion. *Taking Back the Academy!: History of Activism, History as Activism*. New York: Routledge, 2004.
- Eyerman, Ron. "How social movements move: Emotions and social movements." Teoksessa *Emotions and Social Movements*, toimittaneet Helena Flam ja Debra King, 41–56. London & New York: Routledge, 2005.
- Feministinen aikamatka: Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkimusjaosto 1981–2006*. Tanen julkaisuja 9. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, 2006.
- Geerlings, Lonneke. "'Bra burners': De korset-verbranding van Dolle Mina in trans-Atlantisch perspectief." *Leidschrift* 30, no. 2 (2015): 57–78.
- Hemmings, Clare. *Why Stories Matter: The Political Grammar of Feminist Theory*. Durham, NC: Duke University Press, 2011.
- Hesford, Victoria. *Feeling Women's Liberation*. Durham NC: Duke University Press, 2013.
- Hewitt, Nancy A. "Feminist Frequencies: Regenerating the Wave Metaphor." *Feminist Studies* 38, no. 3 (2012): 658–680.
- Jallinoja, Riitta. *Suomalaisen naisliikkeen taistelukaudet: Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*. Juva: WSOY, 1983.
- Jasper, James M. "Emotions and Social Movements: Twenty Years of Theory and Research." *The Annual Review of Sociology* 37 (2011): 285–303.
- Korppi-Tommola, Aura. "Kvinnans ställning i Finland under autonomins tiden." *Historisk Tidskrift för Finland* 68 (1983): 346–348.
- Kurvinen, Heidi. "Yhteiskunnallinen muutos ja suomalaistoimittajien ärtymys: Kuinka feminismistä tuli 1970-luvun lopun suomalaislehdissä vaikea sana." Teoksessa *Vihapuheen, viholliskuvien ja disinformaation historiaa: Vallan ja vastarinnan väliä*, toimittanut Marja Vuorinen, 233–258. Turku: Turun historiallinen yhdistys, 2021.
- Kurvinen, Heidi. *Feminism in the Finnish Print Media, 1968–1985*. Kirjan käsikirjoitus.
- Kurvinen, Heidi, ja Riitta Matilainen. "Nais- ja sukupuolihistoria kotimaisten yliopistojen opetuksessa 1980-luvulta nykypäivään." *Historiallinen Aikakauskirja* 1 (2021): 77–91, <https://journal.fi/haik/article/view/140780>
- Lempiäinen, Kirsti, ja Liisa Rantalaiho. *Naistutkimuksen alkuja: Muistikuvia akateemiselta kentältä*. Tampere: Vastapaino, 2023.

- Markkola, Pirjo. "Huslig ekonomi och kön i Finland på 1900-talet: En del av Finlands kvinnohistoria." *Historisk Tidskrift för Finland* 76 (1991): 429–431.
- Offen, Karen, Ruth Roach Pierson & Jane Rendall. "Introduction." Teoksessa *Writing Women's History: International Perspectives*, toimittaneet Karen Offen, Ruth Roach Pierson ja Jane Rendall, xix–xl. The Macmillan Press, 1991.
- Pain, Rachel, "Social geography: on action-orientated research." *Progress in Human Geography* 27, no. 5 (2003): 649–657.
- Rhodes, Carl, Christopher Wright & Alison Pullen. "Changing the World? The Politics of Activism and Impact in the Neoliberal University." *Organization* 25, no. 1 (2018): 139–147.
- Saarinen, Aino. "Naistutkimus – paradigmahaaste?" *Tiedotustutkimus* 9, no. 3 (1986): 11–25.
- Saarinen, Aino. *Vapautta naisille: Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta*. Tutkijaliiton julkaisusarja 35. Oulu: Oulun yliopiston historian laitos, 1985.
- Setälä, Päivi. "Amerikkalainen naishistoriantutkimus mallina meille." *Historiallinen Aikakauskirja* 84, no. 2 (1986): 109–112.
- Setälä, Päivi. "Moni/nainen historiaan. Naishistorian sanoma." Teoksessa *Akanvirtaan*, toimittaneet Päivi Setälä ja Hannele Kurki, 139–157. Helsinki: Yliopistopaino, 1988.
- Sayer, Karen. *Modern Women's History: A Historiography*. Proceedings of History Week, 2003.
- Suoranta, Juha, ja Sanna Ryyänen. *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into, 2014.
- Taavetti, Riikka. "Kohti sosialistista feminismiä: Marxist-Feministerna-ryhmä 1974–1978." *Naistutkimus* 25, no. 3 (2012): 30–42.
- Wahl-Jorgensen, Karin. "Toward a Typology of Mediated Anger: Routine Coverage of Protest and Political Emotion." *International Journal of Communication* no. 12 (2018): 2071–2087.
- Wolff, Kristina. "Cultural Feminism." Teoksessa *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, toimittanut George Titzer, 1–5. Blackwell, 2007.
- Yoken, Hannah. "Transnational Transfers and Mainstream Mappings: Women's Liberation Calendars of the 1970s and 1980s." Teoksessa *Translating Feminism*, toimittaneet Maud Bracke et al., 117–146. Cham: Palgrave, 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-030-79245-9_5.